

**МОВНА ПАРАДИГМА
СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ**

Кафедра української мови та загального
мовознавства

21-22 квітня 2016 р.

Луганська Народна Республіка

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
„МОВНА ПАРАДИГМА
СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ
МОВ”**

**ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛУГАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЛУГАНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

Збірник матеріалів
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
„МОВНА ПАРАДИГМА СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ”
21-22 квітня 2016 року
м. Луганськ

Луганськ – 2016

выражает состояние между жизнью и смертью. Один из самых ярких современных журналистов А. Минкин так оправдывает наличие бранной лексики в современных медиа: «Не я сделал людей такими, что, кроме мата, у них почти нет языка. Я обязан говорить на языке улицы, если хочу, чтобы меня понимали. А я именно этого хочу» [2, с. 41]. Аргументы А. Минкина выглядят малоубедительными, они скорее популистские и приспособленческие. Но во все нарастающем шквале враждебной агрессии современных массмедиа, в этом бесконечном сражении между «своими» и «чужими» уже не работают правила, нормы, ограничения и табу. Современный политический медиадискурс живет по принципу «Все средства хороши!» С позиций лингвистической прагматики агрессия является вспомогательной коммуникативной стратегией, способствующей достижению коммуникативной цели путем вуалирования исходных негативных интенций адресанта или смягчения эксплицируемой негативной отрицательной оценки. Иначе говоря, в основе любой агрессии – поиск согласия, толерантности. СМИ могут и должны оказать влияние на поиск согласия и формирование социальных установок толерантного поведения. Экспертная оценка и анализ возможных социальных последствий показывает, что градус враждебной вербальной агрессии современных медиа стал угрожающе аффективным, злобным и разрушительным. Политическая корректность – это не цензура, а самоограничение.

Литература

1. Голев Н.Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении/ Голев Н.Д. // Юрислингвистика: Проблемы и перспективы: Межвуз. сб. научных трудов/ под ред. Н.Д.Голева. – Барнаул: БГУ, 1999. – С. 17-52.
2. Минкин А. Я просто выключаю свет/ Минкин А.Я.. – М.: Просвещение, 1999. – 317с
3. Сорокин В. Литератор без мата.../ В.Сорокин// Арт-мозаика. – 2007. - №4. – С.32-33.
4. Чудинов А.П. Политическая лингвистика/ Чудинов А.П. – М.: Гнозис. – 370с.
5. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса/Шейгал Е.И.. – М.: Гнозис. – 326с.
6. Южакова Ю.В. Толерантность массово-информационного дискурса идеологической направленности: автореф. дисс. к. филол. наук: спец:13.01.01. «Русский язык и литература» / Южакова Ю.В. – Челябинск, 2007. – 20с.

БІБЛЕЇЗМИ: ЕТИМОЛОГІЯ ТА РЕАЛІЇ

Шкуран Оксана Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
та загального мовознавства
ДОЗ ВПО ЛНР „Луганський державний
університет імені Тараса Шевченка”

Кінець ХХ століття в сучасному мовознавстві ознаменувався зміною наукової парадигми – переходу до антропоцентричного вивчення мови (О. А. Пустовалова, В. І. Гідинська, О. С. Кубрякова, Г. А. Золотова та ін.). Антропоцентризм визначається тим, що людина стає точкою відліку в науковому дослідженні, в його перспективах і кінцевих цілях. Цей підхід ілюструє «тенденцію поставити людину на чільне місце у всіх

теоретичних передумовах наукового дослідження і обумовлює його специфічний ракурс» [7, с. 212].

У такому випадку постає питання, про яку людину йдеться мова: про людину, що еволюціонувала від мавпи або про людину, створеному Богом? Саме в цьому питанні криється принципова відмінність в оцінці самої людини та її діяльності, в тому числі й мовної. В останньому випадку точніше було б говорити не про антропоцентричний, а про теоцентричний підходи до філологічних досліджень. Неможливо зрозуміти і вивчати релігійну мовну особистість без урахування основних світоглядних уявлень самої особистості. Якщо антропоцентрична парадигма визначає підхід до мови як до світу, що лежить між зовнішніми та внутрішніми явищами людини, стало традиційним посилання на В. фон Гумбольдта, що теоцентрична парадигма визначає людину і мову як створіння Боже з посиланнями на Біблію і святоотцівське вчення. Саме послуговуючись цим принципом, необхідно вивчати проблеми, що стосуються людини, її віри / невіри та мови: мова та релігія, мова та культура, мова та свідомість, мова та комунікація та ін. Можна припустити, що саме теоцентрична парадигма – майбутнє всіх наукових досліджень, про що свідчать публікації на тему релігії та науки. „Цей перехід буде поступовим, а проміжною ланкою може бути збереження антропоцентричної парадигми, але заснованої на релігійній, зокрема, християнській антропології, яка може служити методологічним підґрунтям сучасних гуманітарних досліджень” [3, с. 65].

У лінгвістичних дослідженнях учені посилаються на праці В. фон Гумбольдта, Л. Вітгенштейна, Й.Л. Вайсгербера, Е. Гуссерля та інших. Безумовно, знати цих та інших видатних учених слід, але не будемо забувати, що вони були представниками інших конфесій. 2007 року на відкритті XV Міжнародних Освітніх Різдвяних Читань Святіший Патріарх Московський і всієї Русі Алексій говорив про те, що „нинішня система освіти проникнута матеріалістичним духом. Якщо ми вважаємо себе православними християнами, то все, що ми робимо, повинно відповідати вченням Церкви, щоб ми не тільки знали, але й жили згідно з ученням, як наставляв святий Василій Великий» [8, с. 2].

Тому останнє десятиліття спостерігається поступова зміна наукової парадигми і визначаються нові об'єкти дослідження, а саме, – релігійна мова (сакральна мова, культова мова, мова сакруму (Zdybicka), молитовна мова (Weclawski), мова Церкви та ін.

Термін *релігійна мова* активно вживається в польській лінгвістиці, де відзначається три основні підходи в її розумінні. Авторами підкреслюється зв'язок мови з релігією (Rowalski 1973; Zdybicka 1984; Kloczowski 1994). Зокрема З. Здибіцька пише: „Релігія, розглянута як соціальне явище, глибоко пов'язана з культурою, охоплює доктрину, систему істин, проголошуваних певною групою людей, моральні норми і звичаї, кодифікований культ, а також інститути, покликані визначати і передавати доктринальні істини, моральні принципи” [9, с. 176]. Словацький лінгвіст Й. Містрік розглядає релігійний стиль в групі так званих „суб'єктивних стилів”, підкреслюючи їх близькість до художнього і ораторського стилів [7, с. 83].

Православна лінгвістика як міждисциплінарний науковий напрямок – нове перспективне явище в галузі гуманітарних дисциплін. Філологія як наука зародилася в надрах синтезу філософії та богослов'я та реалізовувалася на перших порах свого існування як їх складова. Православна лінгвістика повертає вітчизняну філологію до джерел, але вже на новому рівні наукового гуманітарного знання, враховуючи багатовікові досягнення його розвитку.

Як відомо, в православній церкві Московського Патріархату в якості мови богослужіння використовується церковнослов'янський переклад Біблії, що бере свій початок з кирило-мефодіївського часу і переніс в ході багатовікового розвитку чимало редакторських змін, спрямованих на уніфікацію тексту і наближення його до російської літературної і народної мови. 1816 р. уперше було видано текст руського Євангеліє, а 1876 р. російською мовою вперше було надруковано повний переклад Біблії, затверджений священним Синодом (Логачов, 1991). Зрозуміло, що біблеїзми, здавна проникали в російську та українську

літературні мови, входили в нього спочатку в церковнослов'янській формі; з витісненням із літературного вжитку старослов'янізмів і заміні власне російськими формами, біблеїзми також підлягали цьому процесу. Східнослов'янські мови, на відміну від інших європейських, сприйняли через церковнослов'янські переклади й чимало запозичень з грецької, які придбали в літературному і мовному вживанні марковану стилістику і семантику і тому знайшли статус біблеїзмів.

Актуальність теми дослідження пов'язана і з розумінням, і з визнанням культурної домінанти мови, яка розкриває традиціоналізм мислення через рефлексивність релігійних картин світу православ'я. Вона визначається перспективністю вивчення: православних фразеологізмів, паремій, досліджуваних східнослов'янських мов в аспекті міжкультурної комунікації. Відомий російський фразеолог В. М. Мокієнко називає це дослідженням динаміки біблеїзмів [6, с. 10].

Зокрема, ми спробуємо окреслити роль біблеїзмів – біблійних фразеологізмів, що є надслівними, оцінними, семантично цілісними (з допуском варіантності) експресивними одиницями, що виконують вторинно-номінативну функцію, відтворювану певною мовною спільнотою.

Простежимо так звану динаміку біблеїзму *Не хлібом єдиним живе людина*, що вперше записаний у Старому Завіті, однак поширився завдяки вже Завіту Новому. У Євангелії говориться про те, що Христос після Хрещення в річці Йордан, пішов у пустелю. Сорок днів Він нічого не їв. Під час перебування в пустелі та суворій стриманості до Ісуса прийшов сатана і сказав: „Якщо Ти Син Божий, скажи, щоб каміння це стало хлібами”. Христос відмовився від пропозиції спокусника, сказавши йому у відповідь: *Написано „Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих”*. [1, с.24]

Отже, первинна семантика цього біблійного вислову така: людина почуває себе щасливою, в першу чергу, від повноцінного духовного життя. Уживаючи біблеїзм *Не хлібом єдиним живе людина*, ми нагадуємо оточуючим про зневажливе ставлення до матеріальних потреб.

А чим живі сучасні люди? „Хліб – усьому голова,” – говорить прислів'я. Дійсно, ще з первісних часів страх перед голодом, смертю диктує людині потребу в їжі, теплі, світлі... Але з розвитком людської цивілізації зросла і розширилася ієрархія наших бажань. Так що ж може бути головнішим, ніж їжа, вода і повітря в нашому житті?

Як же сучасні засоби масової інформації, поглинаючи позанавчальну, позапрофесійну діяльність «мирян» визначають семантику біблеїзму *Не хлібом єдиним живе людина*. Для прикладу візьмемо форуми-обговорення з рубриками:

Не хлібом єдиним живеться чоловікові. І здобною булочкою мріє поласувати.

На цьому форумі учасниками є чоловіки-полігамісти, які віддають перевагу обговорювати „інтимні” бажання і мріяння. Булочкою здобною називають жінку з „вільними поглядами на інтимне життя”, що не зв'язує себе вузами подружнього життя і не визнає жіночої моногамності.

Не хлібом єдиним живе людина – харчування потрібно і розуму.

Хочемо відповісти словами відомого російського філософа ХХ століть І. А. Ільїна: „Релігійно сліпі і безкрилі покоління нашої епохи виникли не відразу: людина осліпла закономірністю матерії, стрункістю розуму і силою формальної волі; і віддала їм центральне місце свого духу, а душевна інерція і еволюція техніки доробила інше” [5, с. 47].

Зустрічаємо трансформації і в назвах статей інтернет-видань, напр.: *Не хлібом єдиним, але й мацою (маца – прісний єврейський хліб); Не хлібом єдиним живе людина – складете гастрономічні вірші і надайте думці форму і голод Вам не страшний; Не хлібом єдиним живе людина. Потрібно щось витити, Живі не хлібом єдиним – мислимо, а значить – живемо; Не хлібом єдиним сита людина; Не хлібом єдиним ... Але, без закусі пити, – не супер!*

Таким чином, в засобах масової інформації реалізується повна духовно-семантична деформація біблійного вислову *Не хлібом єдиним живе людина*, що супроводжується

негативною трансформацією. Маркетологи і фахівці з реклами вважають, що близько вісімдесяти відсотків читачів приділяють увагу тільки заголовкам. Щоб заінтригувати і зацікавити читача, заголовок необхідно зробити максимально яскравим і незабутнім. У такій якості часто використовуються фразеологічні звороти, і зокрема трансформовані, до них публіцисти вдаються з метою створення найбільшого емоційного ефекту. Але є й інші: стійкі емоційно-сприйнятливі на генетичному рівні вираження-біблеїзми легше сприймаються нащадками колись «віруючих» прабатьків і швидше відкладаються на підсвідомому рівні – і роблять свою справу аморалізації підростаючого і „блукаючого” покоління; друга причина – незапланована, а сама собою випливає з потреб бездуховного суспільства – споживацьке ставлення до життя, культ грошей та ін. Тому творці сайтів, не замислюючись над етимологією так званої „ходової назви” намагаються привернути увагу до своїх форумів і збільшити кількість учасників обговорення.

„Разом з Рабле і слідом за Вольтером європейське людство висміяло і просміяло всі свої святині. Разом з Байроном воно захопилося демонізмом. Разом з Ніцше воно наздогнало свій нігілізм і своє антихристиянство. Цим була остаточно підготовлена релігійна криза нашої і наступної за нами епохою” [8, с. 47].

Але є й життєстверджуючі, що правильно визначають наближену архісемантику досліджуваного біблеїзму, напр.: *Не хлібом єдиним ти жива, людина, – Ти жива, людина, і любов'ю* (Л.Філатов); *Не хлібом єдиним, все живе людина. Але манною небесною і Духом Святим!* (І.Маліновська); ... *Щоб не хлібом єдиним – Не хлібом! – А надією врятованим хрестом!* (Ф. Цаголова) та ін.

Підводячи підсумок фрагменту наукового пошуку: як інтерпретується біблеїзм *Не хлібом єдиним живе людина* в сучасних соціальних інтернет-мережах? – Наголошуємо на необхідності подальшого наукового моніторингу біблеїзмів у сучасному контексті ЗМІ з метою роз'яснювальної роботи первинного семантичного вмісту стійких поєднань, узятих з Книги книг, підвищення інтересу до православної лінгвістики. Завершуючи сказане, повертаємося до цитати В.М. Мокиєнко, який називає це явище динамікою біблеїзмів. Але вона буває як позитивною, так і негативною. У нашому випадку активне функціонування біблеїзму сприяє негативній семантичній динаміці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библия: Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – М. : Издание Московской Патриархии, 1990. – 1372 с.
2. Гадамский А. К. К проблеме определения теолингвистики / А. К. Гадамский // Ученые записки ТНУ. – Т. 17(56) . – № 1: Филологические науки. – Симферополь : ТНУ, 2004. – С. 63-69.
3. Гадамский А. К. Религиозный язык – теолингвистика – языкознание // Ученые записки Таврического национального университета – Филология. Том 20 (59). – № 1 – Симферополь : ТНУ, 2007. – С. 287 -292.
4. Кубрякова Е. С. Парадигмы научного знания в лингвистике и ее современный статус / Е.С. Кубрякова // Изв. АН. Серия литературы и языка. – М., 1994. – Т. 53 . – № 2. – С. 3-15.
5. Ильин И.А. Аксиомы религиозного опыта. Исследование / И.А.Ильин. – Москва : Фолио, 2004. – 589 с.
6. Мокиенко В. М. Библизмы и фольклоризмы: генетическое родство или типологический параллелизм? / В. М. Мокиенко. – In: Studia Slavica Savariensia, 2001, № 1-2. S. 65 – 77.
7. J. Mistrik. Religiozny styl . / J. Mistrik // Stylistyka I. – Opole, 1992. – S. 82-89.
8. <http://www.patriarchia.ru/> чтения 2007.
9. [http:// www.amen-online.de](http://www.amen-online.de) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Zdybicka Z. Czlowiek i religia. – Lublin, 1984. – 210 S.